

Meșteșugul cojocăritului în Țara Oltului

Alina Mandai¹

muzeu@etnoBrașov.ro

Keywords: *occupations, pastures, sheep breeding, workshops.*

Summary: *Leather processing is one of the oldest human occupations. Being used from early times to protect the body, it comes to be processed and decorated by specialized craftsmen.*

We know that, in the Country of Olt besides agriculture, the animal breeding had an important role and the sheep breeding on rich Carpathian pastures favored the emergence and development of handicraft weaving of wool and leather.

Leather processing craft, developed in connection with the living needs of a population of farmers and breeders was first practiced in the farms, then in the specialized workshops. Their products were objects of consumption for the community they were living in, and later to become commodity, and they started to produce it more and more in order to sell it to a larger society. The craft was practiced in the family and it was inherited.

Prelucrarea pieilor constituie una dintre cele mai vechi îndeletniciri omenеști. Folosite încă de timpuriu pentru protejarea corpului, pieile ajung a fi prelucrate și ornamentate de către meșteri specializați.

Știm că în Țara Oltului alături de agricultura, un rol însemnat l-a avut creșterea animalelor iar în cadrul acesteia, creșterea oilor pe bogatele pășuni carpatine a favorizat apariția și dezvoltarea meșteșugului țesătoriei de lână și a cojocăritului.

O conscripție din 1632 oferă numele satelor din Țara Făgărașului, arătând printre altele și numărul de oi deținute: „...cetatea Făgăraș avea 16 984 oi, curtea din Porumbacu de Jos, 5414 oi, și cea din Comăna de Jos avea 4417 oi²”. Registrul oilor din 1634, înscriind și mieii, iezii, ne oferă pentru toate cele trei domenii un număr de 26815; numărul acestora crește în anii următori, Urbariul din iulie 1637 înscriind un număr de 30974 oi³.

Meșteșugul prelucrării pieilor, dezvoltat în legătură cu necesitățile de viață ale unei populații de agricultori și crescători de animale s-a practicat mai întâi în cadrul gospodăriilor țărănești, apoi în cel al atelierelor specializate. Produsele lor erau obiecte de consum pentru comunitatea în care trăiau, ca mai apoi să devină marfă, ei producând din ce în ce mai mult pentru a vinde unor pături mai largi. Meșteșugul se practica în familie iar meseria se moștenește.

Portul popular cuprinde un număr mare de obiecte lucrate din piele și blană de către cojocari: căciuli, cojoace scurte sau lungi, pieptare.

Conscripția din anii 1721-1722 ne înfățișează numele și numărul meșterilor cojocari din Făgăraș și localitățile din jur. Dăm exemplu localității Făgăraș, care la data

¹ Mandai Alina, doctor în istorie, muzeograf la Muzeul de Etnografie, Brașov.

² Meteș 1925, fasc. 14 no. 41.

³ Prodan 1970, p. 21.

respectivă avea un număr de unsprezece cojocari dintre care, cetățeni: Szöcs Simon, Velter Szöcs, Caroli Szöcs, Szöcs Micloș, Szöcs Gabor, Király Samuel, Szöcs Iștvan, Szöcs Palku, Szöcs Lörinc și Szöcs Mate, zilier, Olla Szöcs, iobag⁴.

Pentru a face o paralelă în timp, redăm și datele oferite de Anuarul „SOCEC” al României-Mari, pe anii 1924 -1925⁵.

FĂGĂRAȘ

Cojocari: Bârghișan Bucur, Brânzea Gherasim, Modoi Nicolae, Popa Moise, Riesz & Mesaroș, Zachin Rohan.

Tăbăcari: Beclereanu Gh., Beclereanu Vasile, Boșteanu Dumitru, Boșteanu Traian, Ciora Gheorghe, Ciora Iosif, Ciora Liți Ioan, Ciora Nicolae, Ciora Octavian, Comanescu Romul, Deji Nicolae, Demeter Alexandru, Hobian Costi, Hereanu Costi, Mândreanu Dumitru, Mândreanu Gheorghe, Mândreanu S. Gheorghe, Munteanu Gheorghe, Pop Cornel, Pop Dumitru, Popp Eugen, Popp Gheorghe, Pop Grigore, Seceleanu Ioan, Suciu Iosif, Tenghea Alexe, Tenghea Nicolae, Țințar Ioan.

BEȘIMBAC (OLTEȚ)

Cojocari: Bolovan Vasile.

BECLEAN

Cojocari: Bodârnea Andrei, Gânscă Ioan.

GALAȚI

Cojocari: Lazăr Petru.

PORUMBACUL DE JOS

Tăbăcari: Florea Ioan.

VIȘTEA DE JOS

Cojocari: Bârsan Aurel, Borzea Anton.

Tipologia morfologică și ornamentală a pieselor lucrate de cojocari creează o diversitate ce concurează cu celelalte piese ale costumului. Artefactele lucrate în atelierele meșterilor, mărturii ale măiestriei acestora, cuprind piese care acoperă fie numai bustul, denumite pieptare sau piese care acoperă și mâinile, denumite cojoace. Caracteristicile acestor piese erau conferite de statutul social, de reprezentarea sexului, modului de viață, ocupației, împrejurării sau ceremoniei în care era folosit. Costumul popular, în care piesele lucrate din piele și blană sunt parte componentă, era un mod de comunicare, un simbol puternic de reprezentare la nivelul comunității.

Centrele cunoscute din Țara Oltului în care s-au lucrat piese din piele și blană sunt: Galați (Făgăraș), Drăguș, Sâmbăta de Sus, Veneția de Jos, Lisa, Ucea de Sus. Cercetarea acestor centre a condus la întocmirea unui repertoriu al meșterilor cojocari din această zonă. Acest repertoriu este l-am constituit cu ajutorul oamenilor din comunitățile respective, urmași ai familiilor de cojocari, folosind fragmente din interviurile realizate cu ei, inserând totodată și referințe din literatura de specialitate.

Din cadrul acestui repertoriu vom da un singur exemplu în paginile ce urmează.

⁴ Meteș 1925, p. 250-261.

⁵ Anuarul 1924-1925, p. 403.

1. Date biografice. Ucenicia

Pătru Lazăr era originar din Mărginimea Sibiului⁶. În familie au fost doi frați: Ion și Pătru⁷. Meșteșugul jocăritului l-a desprins la Sibiu, la meșterul Ganea⁸.

Nu se cunosc împrejurările în care a ajuns în Galați-Făgăraș. El a fost plecat mulți ani în America unde a lucrat într-o mină de aur. Cu banii câștigați și-a cumpărat în Galați (astăzi cartier al Făgărașului) trei case și pământ. Fratele său, Ion, a fost de asemenea plecat la muncă în America dar s-a întors mai târziu; a venit însă bolnav și în ianuarie 1928 a murit. Fratele lui Petru Lazăr a avut trei copii, două fete din prima căsătorie și un băiat din a doua căsătorie care a avut loc în America tot cu o româncă.

Pătru Lazăr a fost căsătorit de două ori dar nu a avut copii. L-a înfiat pe băiatul fratelui său care a stat în casele lui, dar mai apoi s-a însurat cu o fată din Hurez și au plecat să locuiască la Timișoara. Aici în Galați au vândut toate casele.

Pătru Lazăr a fost un om de vază în Galați, a fost primar de două ori, prima dată între 1912-1916⁹ apoi după 1942¹⁰. În Galați și-a deschis un atelier de jocărie care avea să devină cel mai renumit loc de formare a ucenicilor din satele Țării Oltului.

Câteva impresii despre Pătru Lazăr le-am reținut din interviurile realizate în teren, la o nepoată a dânsului, Savu Eugenia din Galați și la Dumitru Sofonea din Drăguș al cărui tată, Dumitru *Agritina* Sofonea își petrecuse anii de ucenicie în atelierul meșterului Pătru Lazăr.

„Tata zicea că umbla îmbrăcat domnește și se ducea tot timpul la Primărie; ucenicii și calfele făceau treaba. Folosea ucenicii și la muncile câmpului, la sapă, la coasă. Tata își amintea că ceilalți ucenici erau supărați că nu îl trimitea și pe el [Dumitru Sofonea, tatăl nn.] la muncă; ziceau: Să meargă și schiopu` la câmp”¹¹.

„Era un om nu prea voinic, roșcovan, om frumos și energic. Era cunoscut, era om de afaceri, priceput în conducerea treburilor comunei; implicat fiind în viața politică (el era liberal) când erau alegerile se îmbrăca cu pieptarul, lua steagul în mână și mergea în fruntea fanfarei pe străzi până la parc și zicea «Ne ducem la moara de hârtie!»”¹²

Era „omenos, a ajutat multe familii rămase fără sprijin după plecarea bărbaților în război. A cantonat refugiați din Moldova pe la familiile care aveau nevoie de ajutor la câmp. Trimetea tineri să ajute femeile la seceratul grâului. Cei care și-l mai aduc aminte vorbesc ca despre un om simpatic, comunicativ, cu un tic verbal: «Cum să-ți spun eu dumitale?»”¹³.

⁶ Manta 2010, p. 187.

⁷ Performer (strănepoata după frate a meșterului Pătru Lazăr), Galați (Făgăraș), nr. 108, n. 1928, cercetare de teren 2004 (mama doamnei Savu Eugenia, Rafira, născută Lazăr și căs. Bârcea era una dintre nepoatele după frate, a lui Petru Lazăr).

⁸ Bușilă 1971, p. 3.

⁹ Stan 1928, p. 269.

¹⁰ Manta 2010, p. 24-26.

¹¹ Performer Sofonea Dumitru, jocărar, n. 1935 Drăguș, nr. 299, cercetare de teren 2010.

¹² Performer Savu Eugenia, Galați (Făgăraș), nr. 108, n. 1928, cercetare de teren 2004.

¹³ Manta 2010, p. 39-40.

La el poposeau căraușii de pe Ardeal cu pânura ce trebuia dusă la dârstit la piuarii de pe Țara Oltului¹⁴.

Când a murit a avut o dorință care i-a fost împlinită de nepotul său, prin alianță, pe nume Gheorghe, căruia i-a zis: „*Măi Gheorghe, îți las un cheptar dar am la tine o dorință: să mă duci cu carul cu patru boi!*”¹⁵.

2. Tehnici de prelucrare

O încăpere mare, împărțită în două, găzduia atelierul propriu-zis: într-o parte se croiau și se coseau pieptarele iar în cealaltă dormeau ucenicii. Inventarul atelierului cuprindea alături de masa de croit cu toate cele necesare (ace în trei muchii, degetare, foarfeci, ș. a.) și un număr de cinci mașini de cusut. În curte se afla tot instrumentarul necesar pregătirii pieilor. „*El împreună cu ucenicii argăseau pieile; avea niște căzi mari de lemn în care le puneau la argăsit și când era gata mergeau la Olt, că era aproape, de le spălau*”¹⁶.

„*Avea casă mare, îmi povestea tata care își făcuse ucenicia la el; acolo lucrau și dormeau ucenicii; le dădea liber câte două zile la Crăciun, dacă gâta comenzile. Ca ucenic trebuia să dai la meșter câte doi saci de porumb, doi de grâu și slănină, asta plata pe un an. Calfele, în schimb erau cei calificați și erau plătiți*”¹⁷.

Cojocarul Dumitru Agritina Sofonea din Drăguș își amintea de Pătru Lazăr:

„*El avea și măcelărie. Duminica tăia o vacă și vinerea câte douăzeci și cinci de oi ca s-avem piei de lucru*”¹⁸.

3. Artefacte

În tipologia pieptarelor lucrate aici am aflat: pieptare „*înfundate*” și *lăibărici* (pieptare descheiate în față), purtate la sărbători, dar și pieptare pentru zi de lucru. Pentru bărbați cosea pieptare *înfundate*, cu patru buzunare aplicate din *pojiță*, brodate policrom, al căror motiv central era numit „*floarea de sus*”¹⁹, iar pentru femei, atât pieptare „*înfundate*”, cât și *lăibărici*, descheiate în față, ambele tipuri având doar două buzunare. Broderia era realizată cu mătase, în cromatica căreia întâlnim: verde, negru, galben, maro, roșu și firul metalic auriu.

Pieptarele de lucru erau descheiate în față, vopsite în culoarea maro, singurul element ornamental fiind *pojița* aplicată pe marginea pieptarului, decorată cu „*creste*” ștanțate în *pojiță*.

În evoluția pieptarelor lucrate în atelierul meșterului Pătru Lazăr, broderia a ocupat locul central, trecându-se de la motive decorative simple, la un decor care acoperea aproape toată fața pieptarului. Piese lucrate aici poartă amprenta artei cojocăritului din zona Sibiului, unde meșterul își făcuse ucenicia²⁰.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Performer Savu Eugenia, Galați (Făgăraș), nr. 108, n. 1928, cercetare de teren 2004.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Performer Sofonea Dumitru, n. 1935 Drăguș, nr. 299, cercetare de teren 2010.

¹⁸ Roșu 1974, p. 12.

¹⁹ Performer Savu Eugenia, Galați (Făgăraș), nr. 108, n. 1928, cercetare de teren 2004.

²⁰ Aron 1905, p. 71.

4. Valorificarea produselor. Aria de răspândire

În atelierul meșterului se lucra pe comandă atât pentru locuitorii din Galați și din împrejurimi cât și pentru cei veniți de peste Olt din: Felmer, Șoarș, Bărcut.

5. Transmiterea meșteșugului

Pătru Lazăr a avut ucenici din multe sate aflate în jurul Făgărașului: Dumitru *Agritina* Sofonea și Gheorghe Gușeală din Drăguș, Vasile Zaharie din Boholț, Moise Moldovan din Felmer, Alexandru Răibuleț din Mândra, Ion Cornea din Râușor, Roman Gheorghe din Sâmbăta de Jos, Gheorghe Stiniguță din Galați și mulți alții. Într-o serie erau câte șase-șapte ucenici care timp de trei ani deprindeau tainele meșteșugului²¹.

Dumitru *Agritina* Sofonea din Drăguș, unul dintre ucenicii săi, devenit mai apoi meșter de renume, își amintea de perioada când a fost ucenic:

„*Patru ani am fost ucenic și doi calfă. ți dam de fiecare an doi saci de boabe, unu` de cucuruz, și aveam și pat cu toate celea de acasă*”²².

Pătru Lazăr (1873?-1948), căruia i se spunea „*Pătru Nic*” era un om cunoscut, implicat în viața politică, fiind primar în Galați (1912-1916)²³. În tinerețe fusese plecat în America unde a lucrat într-o mină de aur. Întors acasă și-a deschis un atelier de cojocărie la care mulți tineri căutau să învețe meserie. O încăpere mare, împărțită în două, găzduia atelierul propriu-zis: într-o parte se croiau și se coseau pieptarele iar în cealaltă dormeau ucenicii. Inventarul atelierului cuprindea alături de masa de croit cu toate cele necesare (ace în trei muchii, degetare, foarfeci, și altele.) și un număr de cinci mașini de cusut. În curte se afla tot instrumentarul necesar pregătirii pieilor. „*El împreună cu ucenicii argăseau pieile; avea niște căzi mari de lemn în care le puneau la argăsit și când era gata mergeau la Olt, că era aproape, de le spălau*”²⁴.

În tipologia pieptarelor lucrate aici am aflat: pieptare *înfundate* și *lăibărici* (pieptare descheiate în față), purtate la sărbători, dar și pieptare pentru zi de lucru. Pentru bărbați cosea pieptare „*înfundate*”, cu patru buzunare aplicate din *pojiță*, brodate policrom iar pentru femei, atât pieptare „*înfundate*”, cât și *lăibărici*, descheiate în față, ambele tipuri având doar două buzunare. Broderia era realizată cu mătase, în cromatica căreia întâlnim: verde, negru, galben, maro, roșu și firul metalic auriu.

Pieptarele de lucru erau descheiate în față, vopsite în culoarea maro, singurul element ornamental fiind *pojița* aplicată pe marginea pieptarului, decorată cu „*creste*” stanțate în *pojiță*.

În evoluția pieptarelor lucrate în atelierul meșterului Pătru Lazăr, broderia a ocupat locul central, trecându-se de la motive decorative simple, la un decor care acoperea aproape toată fața pieptarului. Piesele lucrate aici poartă amprenta artei cojocăritului din zona Sibiului, unde meșterul își făcuse ucenicia²⁵.

Pătru Lazăr a avut ucenici din multe sate aflate în jurul Făgărașului: Dumitru *Agritina* Sofonea și Gheorghe Gușeală din Drăguș, Vasile Zaharie din Boholț, Moise Moldovan din Felmer, Alexandru Răibuleț din Mândra, Ion Cornea din Râușor,

²¹ Performer Savu Eugenia, Galați (Făgăraș), n. 1928, nr. 108, cercetare de teren 2004.

²² Roșu 1974, p. 12.

²³ Stan 1928, p. 269.

²⁴ Informator Savu Eugenia, n. 1928, Galați – Făgăraș, nr. 108, cercetare de teren 2004.

²⁵ Aron 1905, p. 71.

Gheorghe Stiniguță din Galați-Făgăraș și mulți alții. Într-o serie erau câte șase-șapte ucenici care timp de trei ani deprindeau tainele meșteșugului.

Se lucra pe comandă atât pentru locuitorii din Galați și din împrejurimi cât și pentru cei veniți de peste Olt din: Felmer, Șoarș, Bărcut.

Bibliografie

- Anuarul 1924-1925 *Anuarul „SOCEC” al României-Mari*, vol. II, Provincia, București.
- Aron 1905 N. Aron, Monografia comunei Galați (lângă Făgăraș), Sibiu.
- Bușilă 1971 Al. Bușilă, Meșteri cojocari din Țara Făgărașului. Cojocarii din Drăguș, mss.
- Manta 2010 E. Manta, *Galați-Făgăraș loc de întâlnire a două binecuvântate ținuturi românești*, Brașov.
- Meteș 1925 Șt. Meteș, Păstori ardeleni în Principatele Române, extras din Anuarul Institutului de Istorie Națională, „Ardealul”, Cluj, fasc. 14 no. 41.
- Prodan 1970 D. Prodan, Urbariile Țării Făgărașului, 1601- 1650, vol. I, București.
- Roșu 1974 D. Roșu, *Ca un clopot sună lutul*, București.
- Stan 1928 C. Stan, Școala poporană din Făgăraș și de pe Târnave, vol. I, Brașov.

Meșterul Pătru Lazăr din Galați (Făgăraș) alături de ucenicii săi, 1910

(colecția Muzeului de Etnografie Brașov)

